

Konferencja *Zrównoważone planowanie przestrzenne. Zmiana paradygmatów* (Gdańsk, 13-14.05.2022)

Zrównoważone terytorialnie planowanie przestrzenne. Obszary funkcjonalne i obszary strategicznej interwencji w polityce przestrzennej polskich województw

Łukasz Sykała (Instytut Rozwoju Miast i Regionów)

Stary oraz nowy paradygmat polityki regionalnej (rozwoju)

Cecha	Stary Paradygmat Polityki Rozwoju	Nowy Paradygmat Polityki Rozwoju
strategie	podejście sektorowe	podejście zintegrowane
cele	działania wyrównawcze (kompensacja w regionach problemowych i peryferyjnych)	wykorzystanie potencjałów oraz wzmacnianie konkurencyjności wszystkich typów obszarów
terytorializacja	słabo uwzględniony wymiar terytorialny (regiony traktowane homogenicznie)	podejście terytorialne (szersze dostrzeżenie różnorodności oraz złożoności regionów)
jednostki interwencji	jednostki (regiony) administracyjne	jednostki (regiony) funkcjonalne
narzędzia	subsydia i pomoc publiczna	zintegrowane instrumenty rozwojowe
aktorzy	rząd (podejście odgórne)	różni aktorzy (podejście partnerskie)

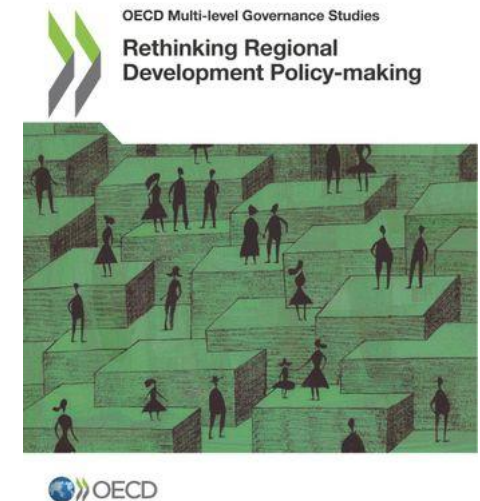
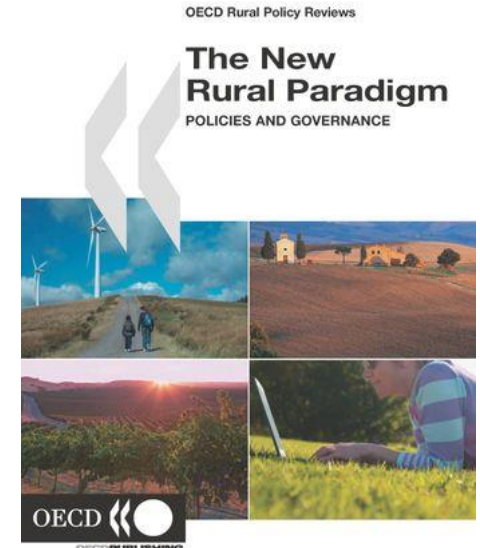
Podejście terytorialne i terytorializacja polityk rozwojowych

Rozwój nowych koncepcji (modeli) teoretycznych polityki rozwoju (*balanced territorial development*, *area based development*, *integrated territorial development*, *neo-endogenous development*, itp.).

TERYTORYALIZACJA POLITYKI ROZWOJU – zróżnicowanie (regionalne i lokalne) instrumentów polityk publicznych przez dostosowanie różnych rozwiązań (tj. prawnych, instytucjonalnych, planistycznych, finansowych, itp.) do specyficznych potrzeb danych jednostek terytorialnych (Nowakowska 2017).

PODEJŚCIE TERYTORIALNE skupia uwagę na trzech zasadniczych elementach – tj: (1) terytorialnych potencjałach oraz czynnikach rozwoju, (2) integracji działań w różnych układach instytucjonalnych, (3) dynamizacji procesów rozwojowych w obszarach funkcjonalnych (Nowakowska 2017).

Rozwój i wdrażanie instrumentów terytorialnych jako narzędzi realizacji podejścia terytorialnego (np. zintegrowane strategie terytorialne, subregionalne programy rozwoju, programy rewitalizacji, itp.).

Podejście terytorialne w Polsce – wybrane polityki oraz instrumenty

Polityka Regionalna i Przestrzenna

KPKZ i PZPW: obszary funkcjonalne o znaczeniu krajowym i regionalnym

KSRR i SRW: obszary strategicznej interwencji (krajowe i regionalne)

2015–2020: studium ramowe związku metropolitalnego (**zniesione**)

od 2020 r.: strategia ponadlokalna oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej w strategiach rozwoju

Polityka Spójności UE

od 2004 r.: rewitalizacja (miasta i ich dzielnice wymagające rewitalizacji)

od 2014 r.: zintegrowane inwestycje terytorialne oraz inne instrumenty terytorialne (m.in. subregionalne programy rozwoju i zintegrowane porozumienia terytorialne)

od 2014 r.: Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (województwa: kujawsko-pomorskie i podlaskie)

Wspólna Polityka Rolna UE

od 2004 r.: Podejście LEADER (od 2014 r.: Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność): Lokalne Grupy Działania, Lokalne Grupy Rybackie

Obszary funkcjonalne w KPZK 2030

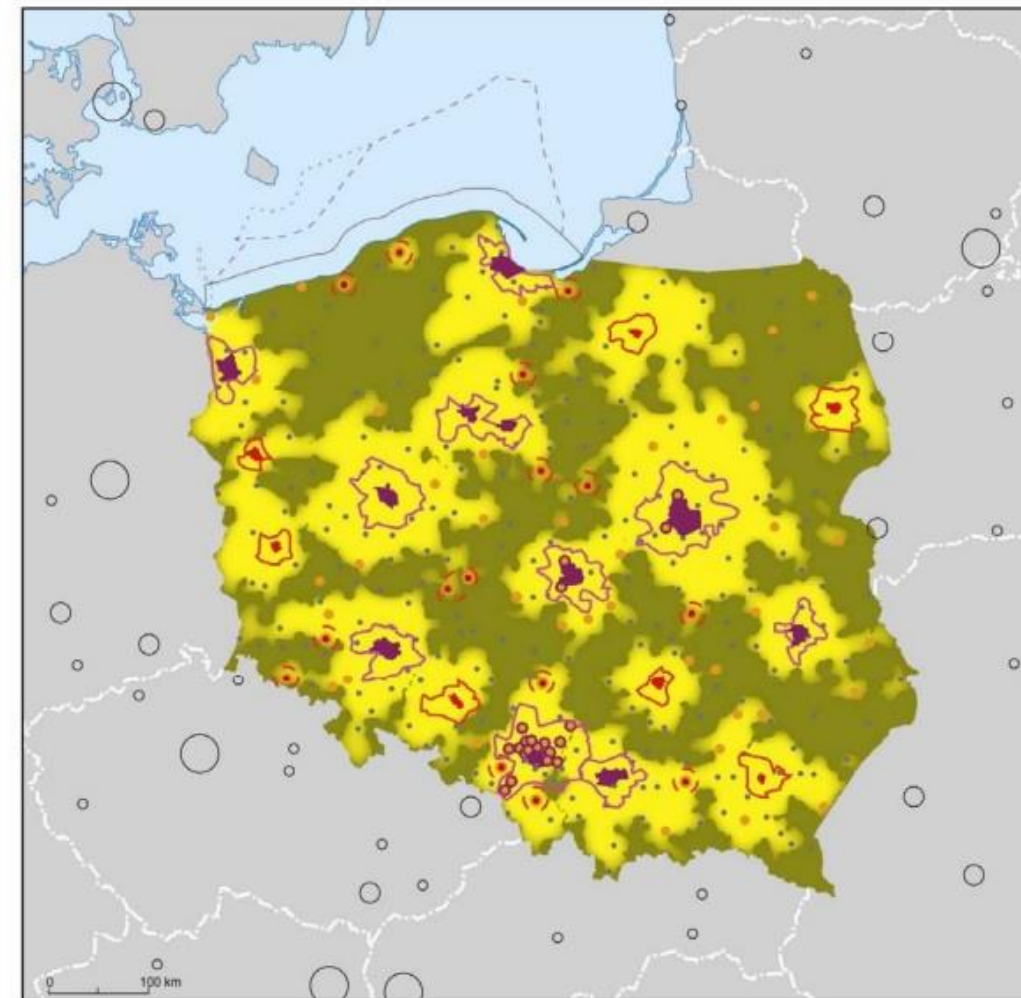
miejskie obszary funkcjonalne (ośrodków: wojewódzkich – w tym metropolitalnych, regionalnych, subregionalnych i lokalnych)

wiejskie obszary funkcjonalne (wymagające wsparcia procesów rozwojowych oraz uczestniczące w procesach rozwojowych)

obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej (m.in. strefa przybrzeżna, Żuławy, obszary górskie, tereny zamknięte)

obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych (np. cenne przyrodniczo)

obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów polityki regionalnej (np. przygraniczne)

Kategorie miast

Wojewódzkie

- metropolitalne
- ośrodki krajowe pełniące niektóre funkcje metropolitalne
- ośrodki regionalne
- subregionalne
- subregionalne w granicach obszarów funkcjonalnych miast
- lokalne

Obszary funkcjonalne ośrodków miejskich

Wojewódzkie - ustalenie

- metropolitalne
- krajowe
- Regionalne -
zalecenie

Wiejskie obszary funkcjonalne

- uczestniczące w procesach rozwojowych
- wymagające wsparcia procesów rozwojowych

Uwaga:
Na mapie przedstawiono zasięgi oraz kategorie miast poniżej wojewódzkich w sposób przybliżony. Obszary uczestniczące w procesach rozwojowych wyznaczone na podstawie udziału osób dojeżdżających do pracy w oparciu o dane GUS.

Miejskie obszary funkcjonalne w Polsce (wg PZPW)

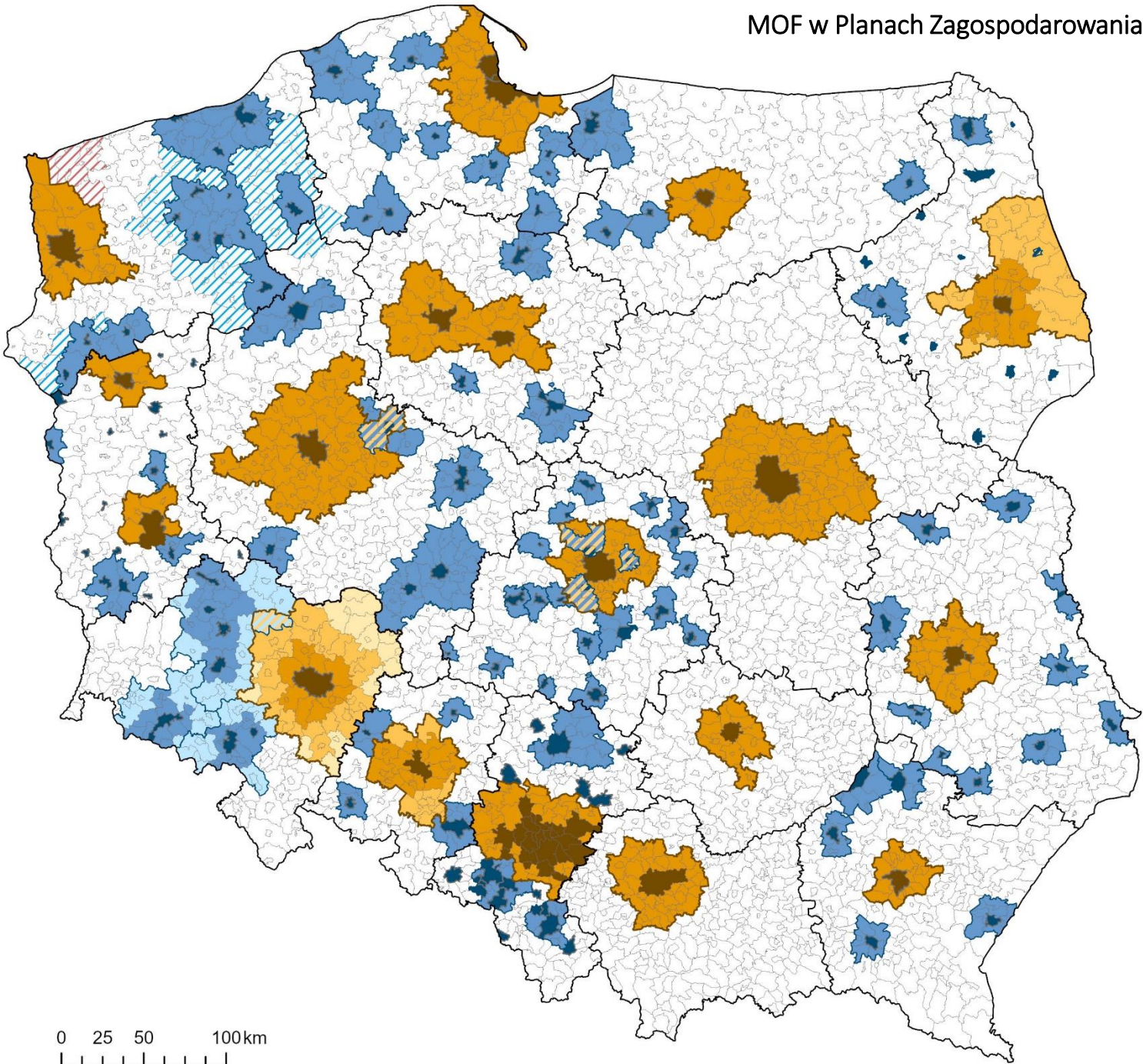
MOF Układów Policentrycznych
(np. Konurbacja Górnośląska oraz Aglomeracja Trójmiejska)

MOF Układów Monocentrycznych
(np. Lubelski Obszar Funkcjonalny, Krakowski Obszar Funkcjonalny)

MOF Układów Bipolarnych (m.in. Wałbrzych-Świdnica, Słupsk-Ustka, Ostródzko-Iławski OF)

MOF Zespołów Miast (np. MOF Zespołu Miast Strefy Centralnej Woj. Zachodniopomorskiego oraz Legnicko-Głogowski OF)

MOF w Planach Zagospodarowania Przestrzennego Województw

- MOF Miast Wojewódzkich

  - rdzeń
  - strefa wewnętrzna
  - strefa zewnętrzna (1)
  - strefa zewnętrzna (2)
  - strefa dalszego oddziaływania
  - strefa potencjalnego rozszerzenia
- MOF Pozostałych Miast

  - rdzeń
  - strefa wewnętrzna
  - strefa zewnętrzna
  - strefa dalszego oddziaływania
  - strefa potencjalnego rozszerzenia
  - gminy należące do obu typów MOF
- granice MOF Miast Wojewódzkich
  - granice MOF pozostałych miast
  - granice województw

Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie PZPW

Miejskie obszary funkcjonalne w Polsce (wg SRW)

MOF w Strategiach Rozwoju Województw

MOF Miast Wojewódzkich

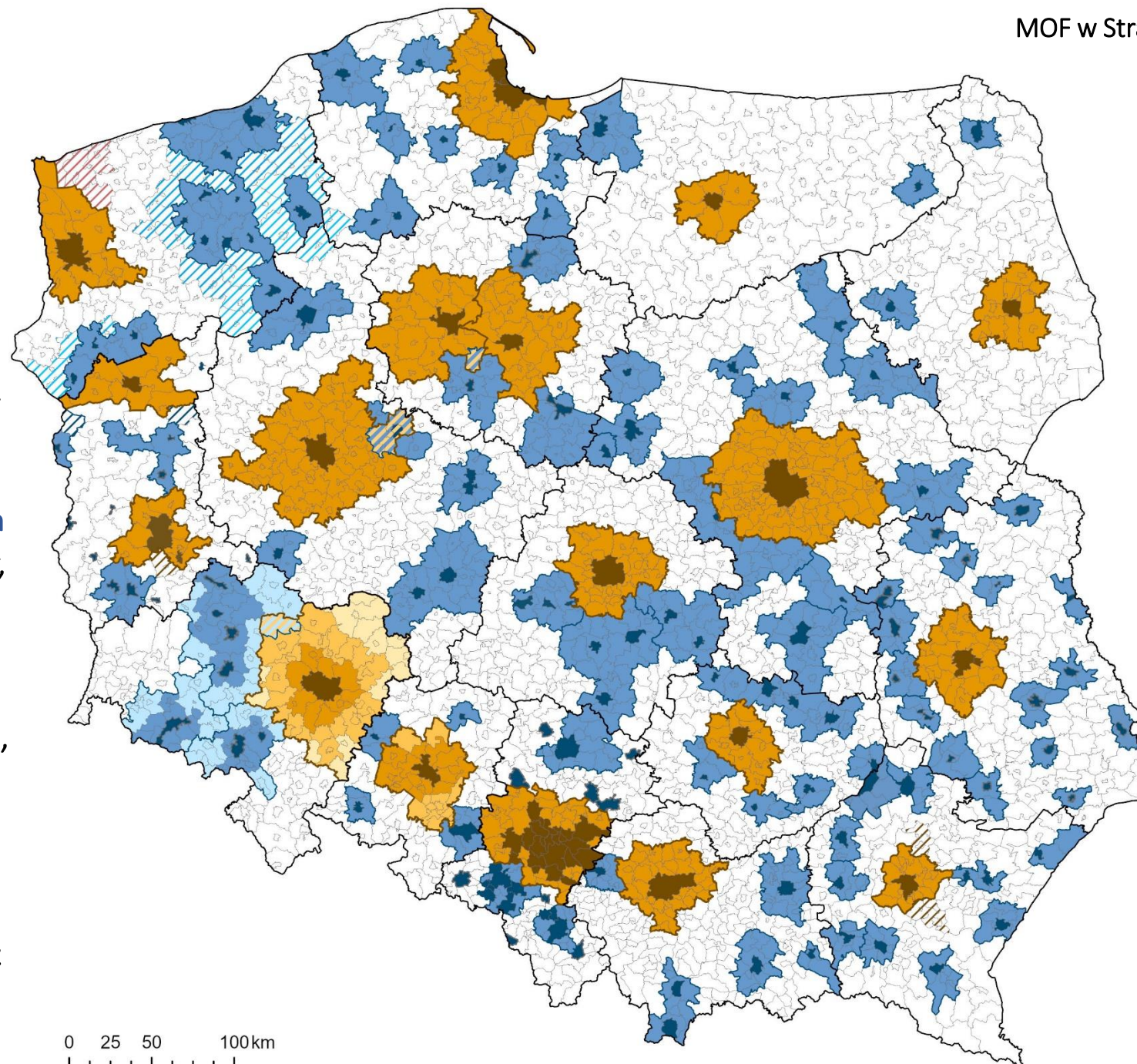
- rdzeń
- strefa wewnętrzna
- strefa zewnętrzna (1)
- strefa zewnętrzna (2)
- strefa dalszego oddziaływania
- strefa potencjalnego rozszerzenia

MOF Pozostałych Miast

- rdzeń
- strefa wewnętrzna
- strefa zewnętrzna
- strefa dalszego oddziaływania
- strefa potencjalnego rozszerzenia
- gminy należące do obu typów MOF

- granice MOF Miast Wojewódzkich
- granice MOF Pozostałych Miast
- granice województw

Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie SRW

MOF Układów Policentrycznych
(np. Konurbacja Górnośląska oraz
Aglomeracja Trójmiejska)

MOF Układów Monocentrycznych
(np. Lubelski Obszar Funkcjonalny,
Krakowski Obszar Funkcjonalny)

MOF Układów Bipolarnych (m.in.
Wałbrzych-Świdnica, Słupsk-Ustka,
Ostródzko-Iławski OF)

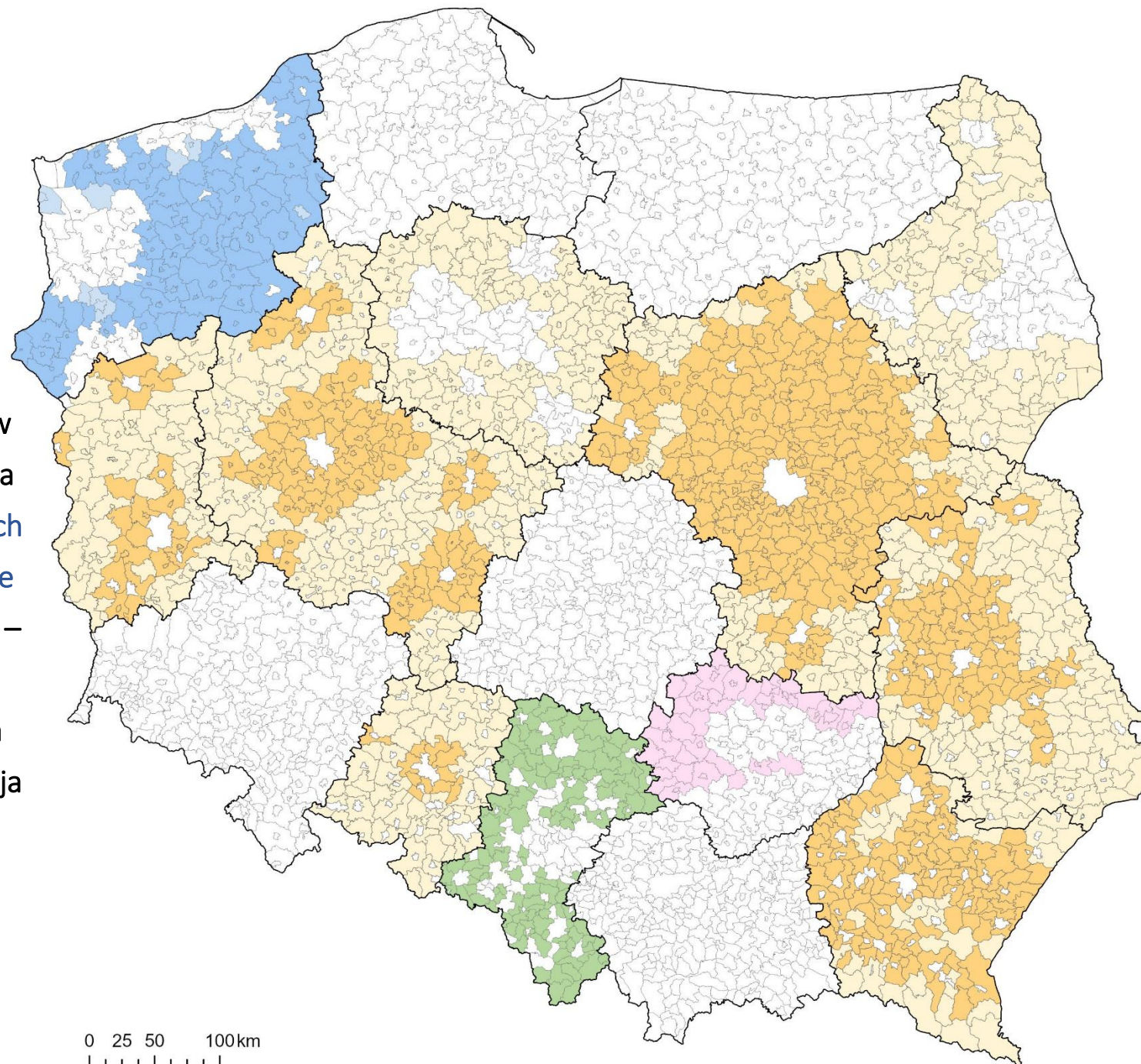
MOF Zespołów Miast (np. MOF
Zespołu Miast Strefy Centralnej
Woj. Zachodniopomorskiego oraz
Legnicko-Głogowski OF)

0 25 50 100km

Wiejskie obszary funkcjonalne w Polsce (wg PZPW)

Dychotomiczny podział obszarów wiejskich w ramach KPZK 2030 na obszary **uczestniczące w procesach rozwojowych** oraz te **wymagające wsparcia procesów rozwojowych** – nieoddający w pełni złożoności, specyfiki oraz ich zróżnicowania w przestrzeni kraju (terytorializacja w duchu starego paradygmatu polityki rozwoju / regionalnej)

Wiejskie Obszary Funkcjonalne

- obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych
- obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych
- specjalna strefa włączenia (obszar podstawowy)
- specjalna strefa włączenia (obszar przejściowy)
- wiejski obszar funkcjonalny
- obszar wielokierunkowej aktywizacji społeczno-gospodarczej
- pozostałe gminy
- granice województw

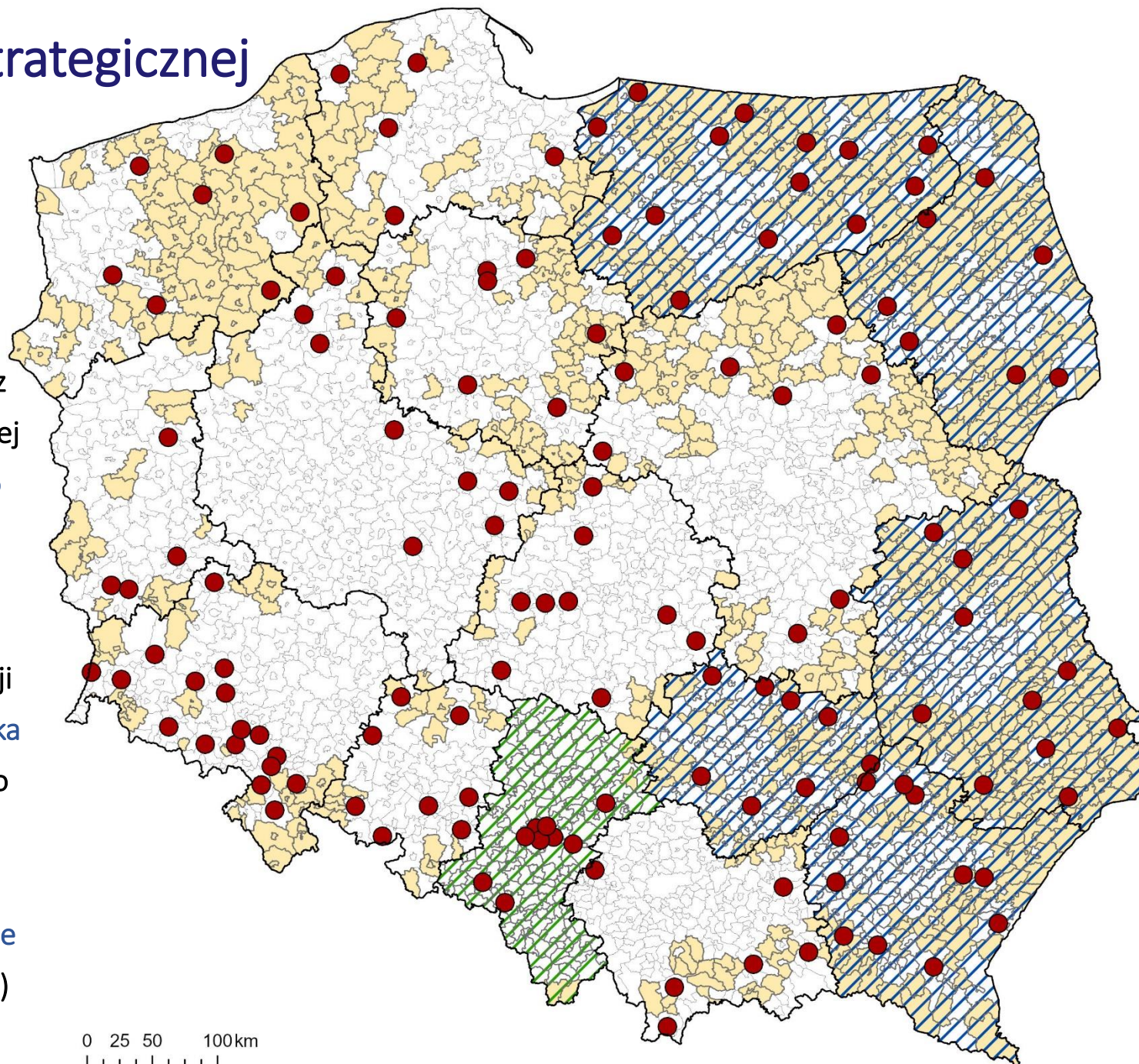
Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie PZPW

Krajowe Obszary Strategicznej Interwencji (KSRR)

Podstawa geografii rozwoju oraz polityki regionalnej i przestrzennej w Polsce: [Model Terytorialnego Równoważenia Rozwoju](#)

Obszary Strategicznej Interwencji wskazane na szczeblu kraju: [Polska Wschodnia](#), [Śląsk](#) (województwo śląskie), [miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze](#) (139 ośrodków), [gminy zagrożone trwałą marginalizacją](#) (755 gmin)

Obszary Strategicznej Interwencji
SOR i KSRR 2030

obszary zagrożone trwałą
marginalizacją

Śląsk

Polska Wschodnia

miasta średnie tracące funkcje

granice województw

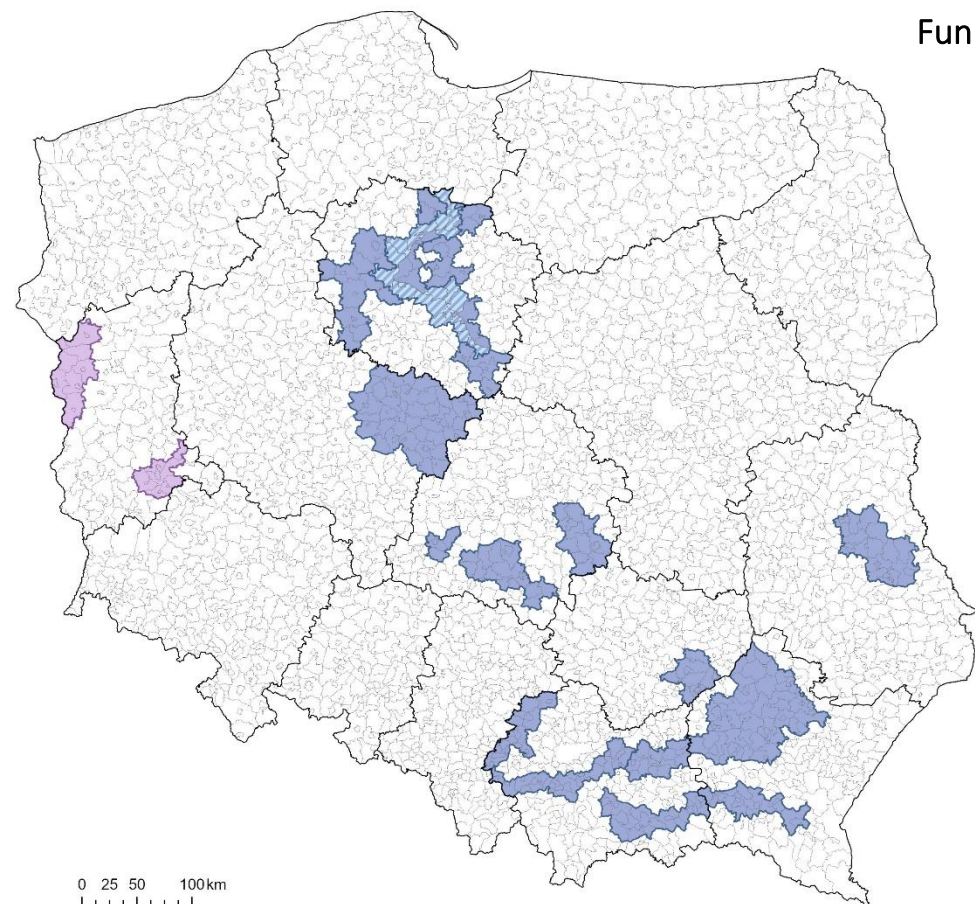
granice gmin

Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie SOR i KSRR

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym w PZPW

Funkcje Gospodarcze

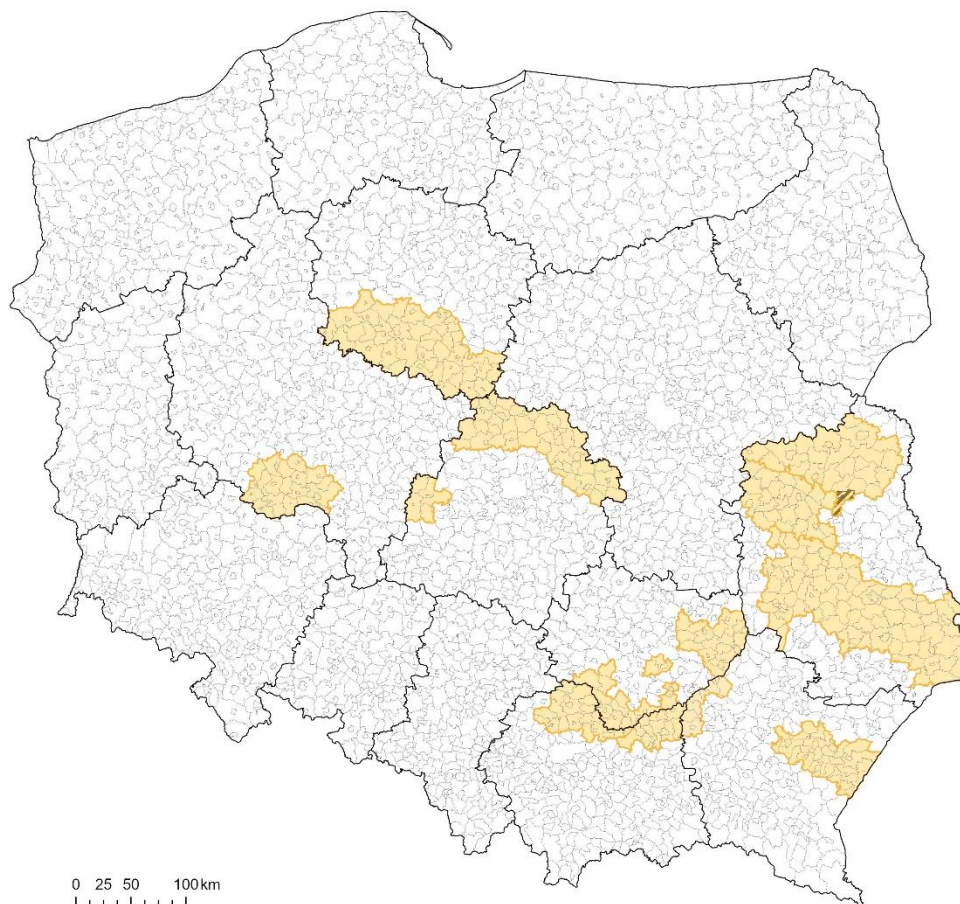

- OF o Funkcjach Gospodarczych
- OF o funkcjach gospodarczych
- gminy należące do dwóch obszarów funkcjonalnych
- obszary o funkcjach ogólnorozwojowych
- pozostałe gminy
- granice obszarów funkcjonalnych
- granice obszarów o funkcjach ogólnorozwojowych
- granice województw

Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie PZPW

PRZYKŁADY: OF Gospodarczego Wykorzystania Wisły (woj. kujawsko-pomorskie), Łęczyńsko-Chełmski Okręg Górniczo-Energetyczny (woj. lubelskie), OF Innowacyjnego Przemysłu (woj. podkarpackie)

Funkcje Rolnicze

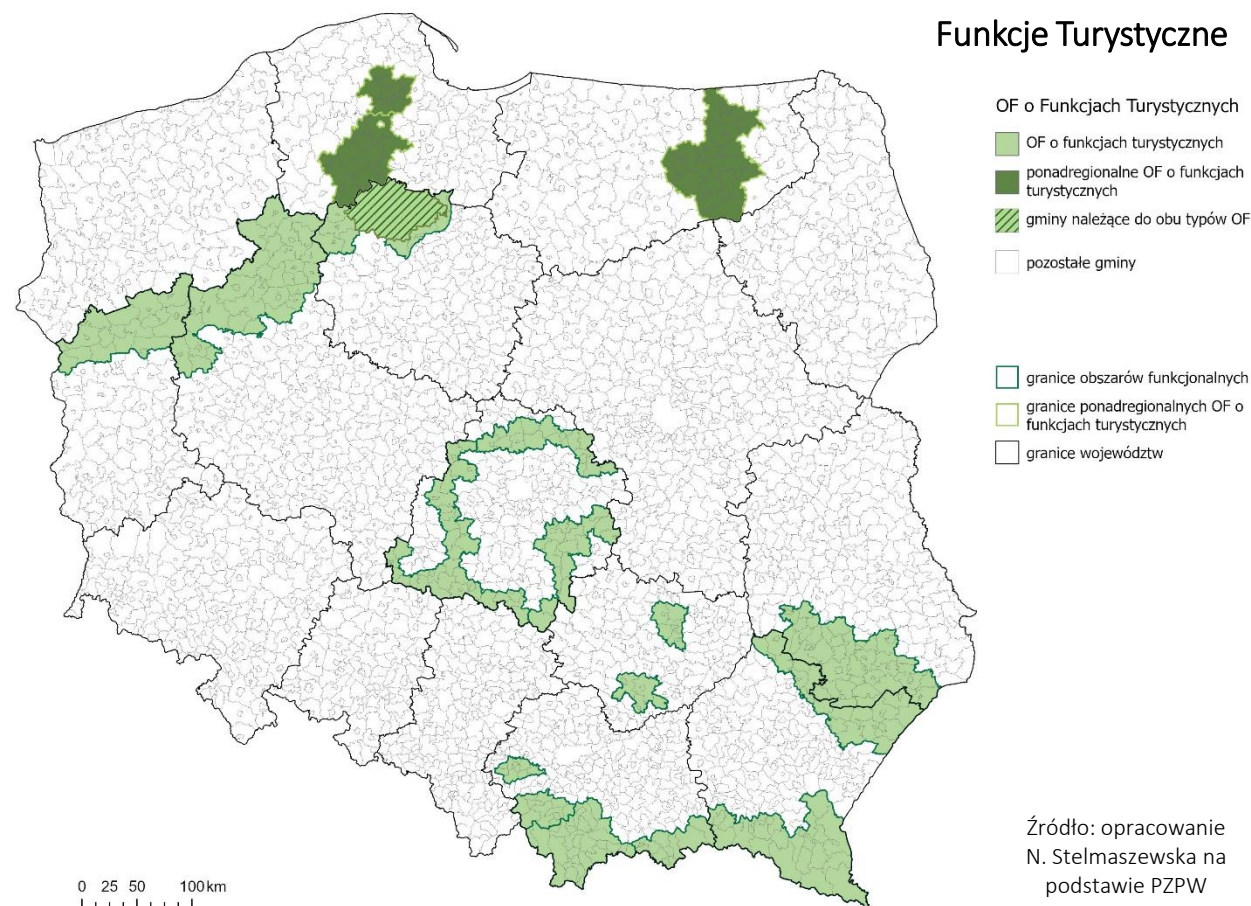
- OF o Funkcjach Rolniczych
- OF o funkcjach rolniczych
- gminy należące do dwóch obszarów funkcjonalnych
- pozostałe gminy
- granice obszarów funkcjonalnych
- granice województw

Źródło: opracowanie
N. Stelmaszewska na
podstawie PZPW

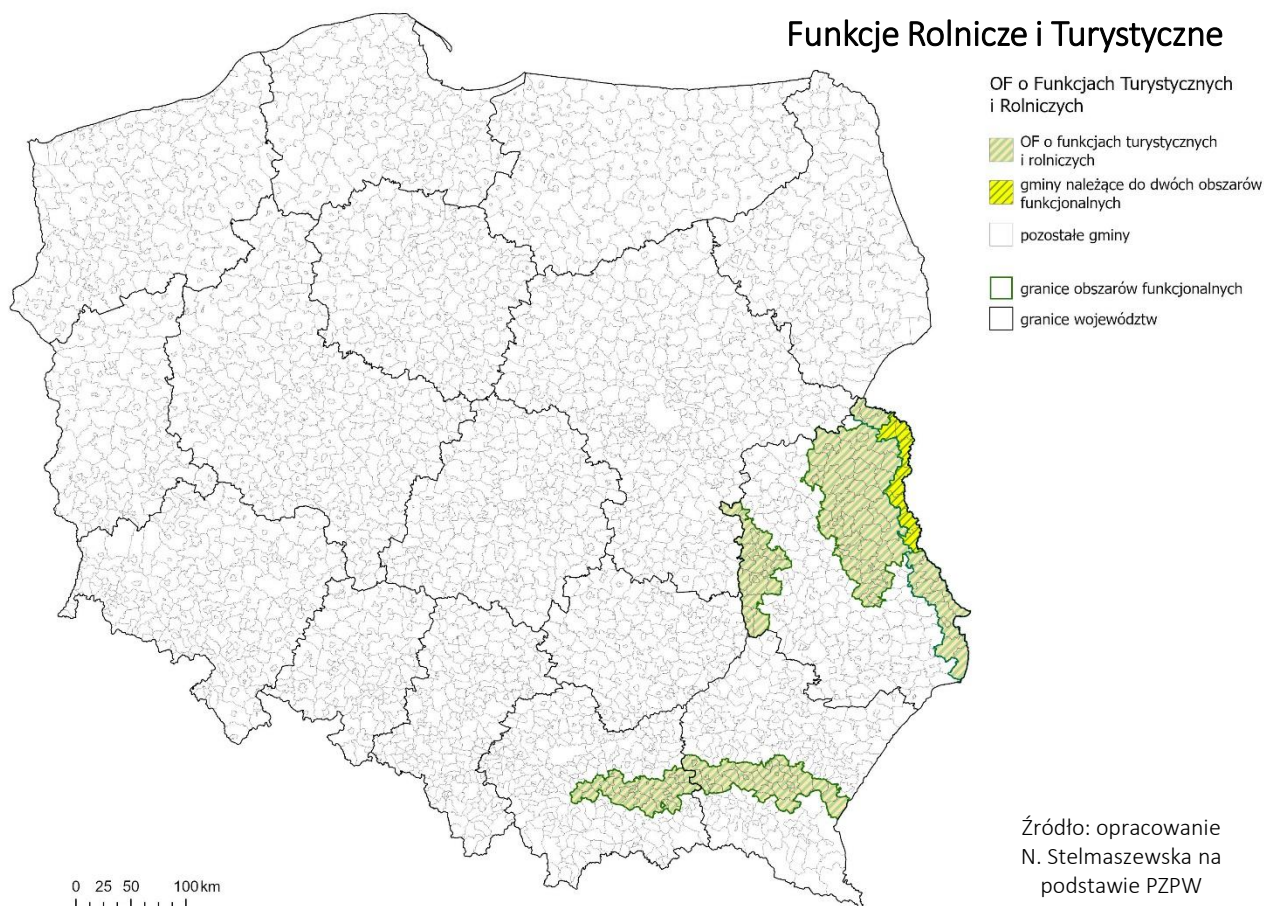
PRZYKŁADY: OF Kujawy (woj. kujawsko-pomorskie), OF Gospodarki Rolno-Spożywczej (woj. podkarpackie), OF Gospodarki Hodowlanej (woj. lubelskie), OF Farma (woj. małopolskie)

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym w PZPW

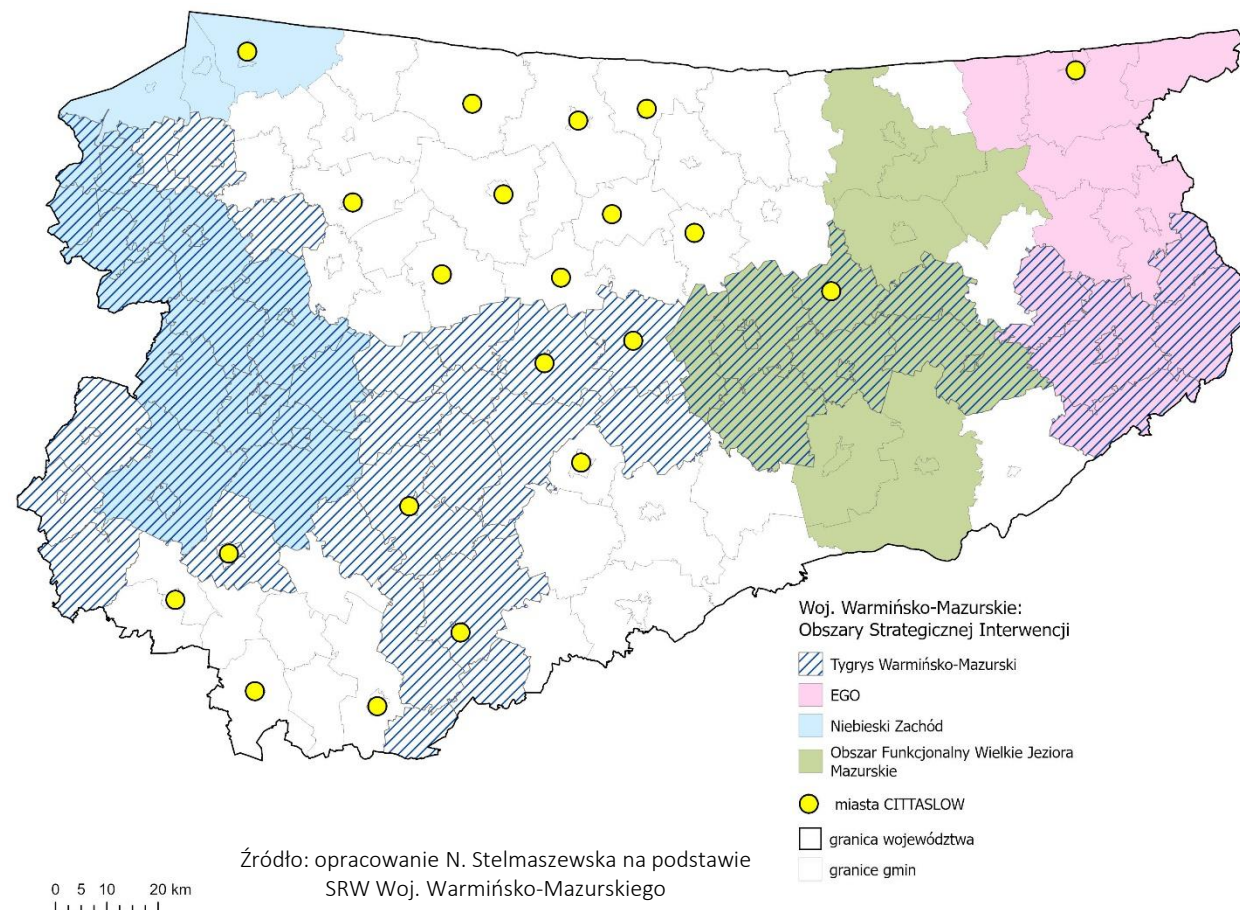
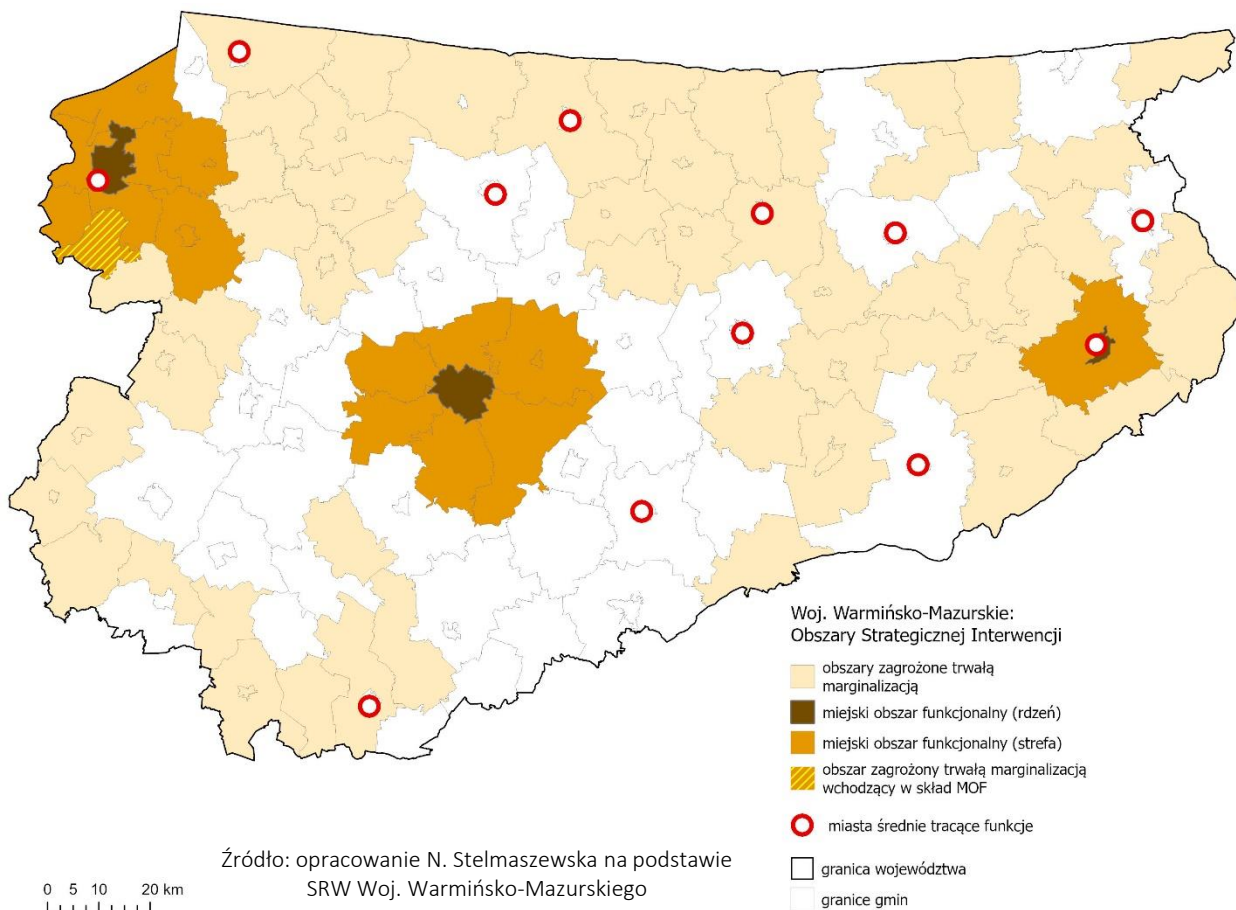

PRZYKŁADY: OF Krainy Warty i Noteci (woj. lubuskie), Turystyczne OF Dolin Rzecznych – Warty, Bzury i Pilicy (woj. łódzkie), Roztoczańsko-Puszczański OF (woj. podkarpackie i woj. lubelskie)

PRZYKŁADY: OF Pogórzy Karpackich (woj. podkarpackie), OF Ogród (woj. małopolskie), OF Powiśle (woj. lubelskie), Nadbużański OF (woj. lubelskie), OF Polesie ze Strefą Kanału Wieprz-Krzna (woj. lubelskie)

Złożoność terytorializacji i podejścia terytorialnego w regionach

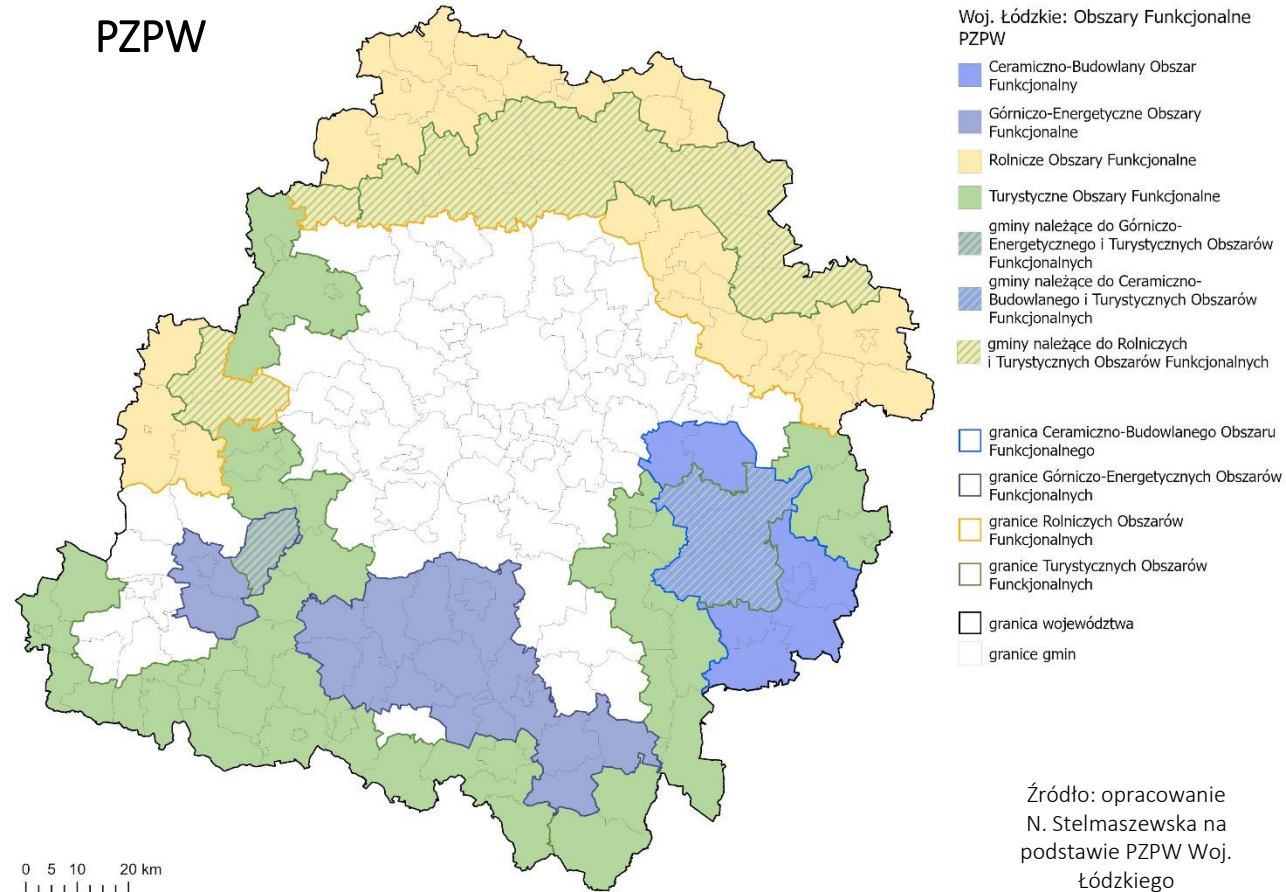

OSI KRAJOWE: (1) miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, (2) obszary zagrożone marginalizacją. OSI REGIONALNE: (1) miejskie obszary funkcjonalne, (2) OF Tygrys Warmińsko-Mazurski, (3) Niebieski Zachód, (4) Wielkie Jeziora Mazurskie, (5) OF EGO, (6) Miasta Cittaslow

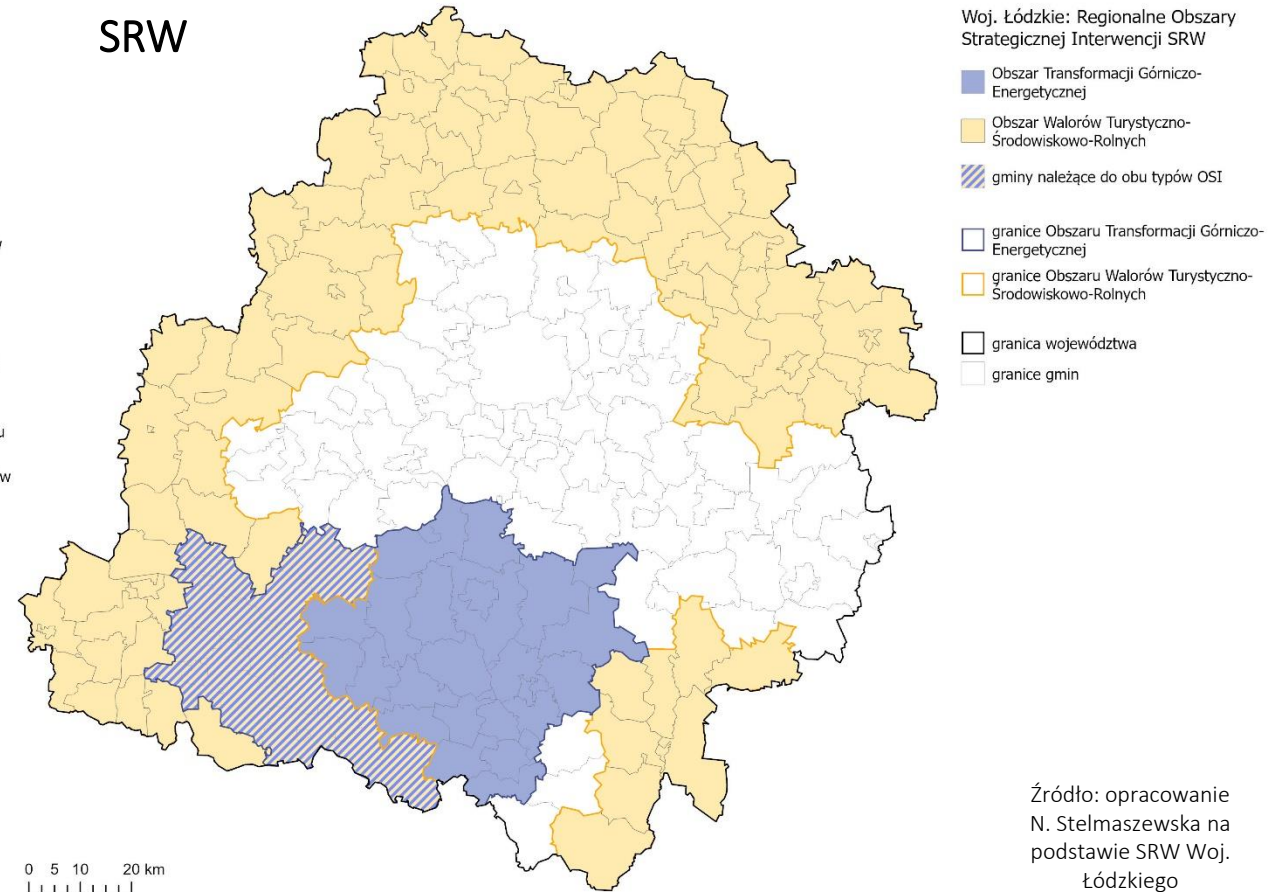
(Nie)stabilność terytorializacji i podejścia terytorialnego w regionach

PZPW

4 TYPY OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH: (1) ceramiczno-budowlany, (2) górniczno-energetyczne, (3) rolnicze, (4) turystyczne dolin rzek

SRW

2 TYPY OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH: (1) wzorów turystyczno-środowiskowo-rolnych, (2) transformacji górniczno-energetycznej

Podejście terytorialne w Polsce – wnioski i rekomendacje (w kontekście zrównoważonego terytorialnie planowania przestrzennego)

Potrzeba sformułowania spójnego i stabilnego modelu geografii rozwoju i polityki przestrzennej w Polsce (model terytorialnego równoważenia z jednoczesnym uwzględnieniem wsparcia obszarów metropolitalnych i miejskich obszarów funkcjonalnych)

Potrzeba oparcia polityki rozwoju i polityki przestrzennej w Polsce na hierarchicznej sieci ośrodków miejskich z jednoczesnym określeniem roli i funkcji obszarów wiejskich (z uwzględnieniem ich regionalnej specyfiki i zróżnicowania w przestrzeni kraju)

Potrzeba uspójnienia wymiaru terytorialnego polityki regionalnej i polityki przestrzennej oraz polityk europejskich w Polsce

Potrzeba realnej terytorializacji polityki rozwoju i polityki przestrzennej w Polsce – nie tylko wskazania obszarów strategicznej interwencji (diagnoza), ale przede wszystkim zapewnienia odpowiednich instrumentów wdrażania podejścia terytorialnego

Potrzeba realnego upodmiotowienia obszarów metropolitalnych i miejskich obszarów funkcjonalnych w zakresie prowadzenia polityki rozwoju i polityki przestrzennej (wdrożenie rozwiązań prawnych, instytucjonalnych, planistycznych i finansowych)

Projekt pt. „Operacjonalizacja Systemu Zarządzania Rozwojem Polski. Udoskonalenie i wprowadzenie innowacyjnych i skutecznych rozwiązań do systemu społeczno-gospodarczego i przestrzennego w ramach długookresowego programowania polityki rozwoju” (GOSPOSTRATEG-III/0032/2020-00), współfinansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach Strategicznego Programu Badań Naukowych i Prac Rozwojowych „Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków” GOSPOSTRATEG, realizowany przez Konsorcjum w składzie: Instytut Rozwoju Miast i Regionów (Lider Konsorcjum), Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej oraz Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy.

Dziękuję za uwagę!

Łukasz Sykała
lsykala@irmir.pl

Instytut Rozwoju Miast i Regionów
ul. Targowa 45
03-728 Warszawa

adres do korespondencji:
ul. Cieszyńska 2
30-015 Kraków

Andrzej Bąk
Marta Dawid
Wojciech Dawid
Jacek Koj
Katarzyna Kudłacz
Antoni Matuszko
Dariusz Mikołajczyk
Maciej Mróz
Natalia Stelmaszewska